

**AKADEMIA GÓRNICZO-HUTNICZA
IM. STANISŁAWA STASZICA W KRAKOWIE**

SKAŁY OKRUCHOWE

Struktury sedimentacyjne

**Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska
Katedra Geologii Ogólnej i Geoturystyki**

Kraków 2014

Osad i jednostki warstwowania

OSADEM – nazywamy nagromadzenie materiału na dnie basenu sedymentacyjnego w wyniku różnych procesów sedymentacyjnych. Najbardziej charakterystyczną cechą większości osadów jest ich warstwowanie (uławicenie).

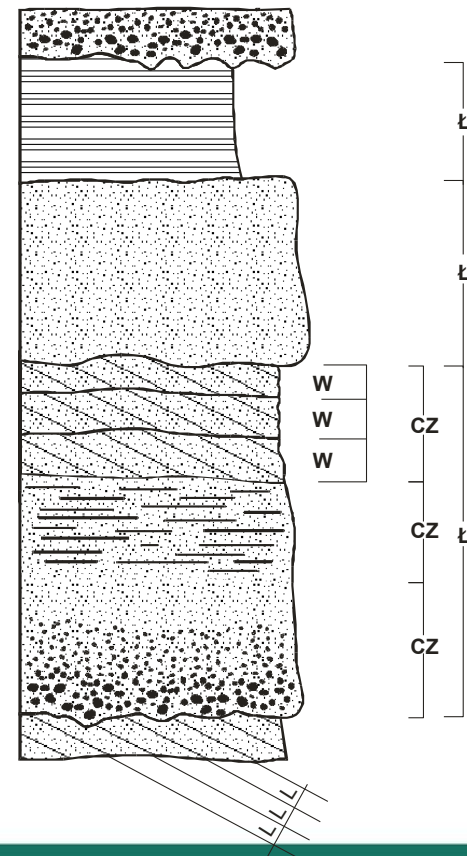
WARSTWOWANIEM – nazywamy uporządkowane ułożenie i/lub rozmieszczenie poszczególnych składników skał.

Osad i jednostki warstwowania

LAMINY - najmniejsza jednostka w sensie sedimentologicznym (najcieńsza z możliwych do wyróżnienia warstw), wewnętrznie jednorodna. Miąższość lamin w skałach drobnoziarnistych jest zwykle rzędu milimetrów, w skałach złożonych z ziarn grubszych, może dochodzić do nawet do kilku lub kilkunastu centymetrów.

WARSTWY - zindywidualizowane nagromadzenie osadu, mniej lub bardziej wyraźnie ograniczona od dołu i od góry. Granice między warstwami mogą być ostre lub stopniowe (gradacyjne). Ich poziome rozmiary są wielokrotnie większe od ich miąższości.

ŁAWICE – termin stosowany w stosunku do grubszych warstw, które w sposób szczególny indywidualizują się w profilach osadów i zaznaczają się jako główne jednostki warstwowania. Miąższość ławic jest rzędu decymetrów lub częściej metrów.

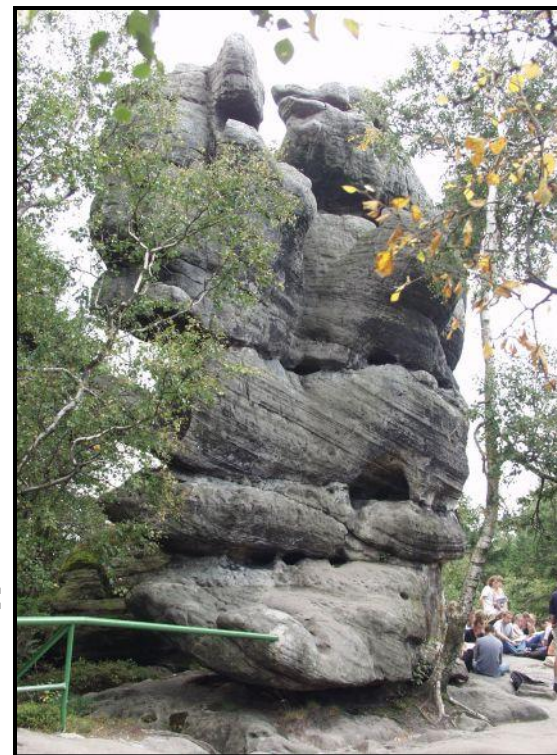

Osad i jednostki warstwowania

LAMINY - najmniejsza jednostka w sensie sedimentologicznym (najcieńsza z możliwych do wyróżnienia warstw), wewnętrznie jednorodna. Miąższość lamin w skałach drobnoziarnistych jest zwykle rzędu milimetrów, w skałach złożonych z ziarn grubszych, może dochodzić do nawet do kilku lub kilkunastu centymetrów.

WARSTWY - zindywidualizowane nagromadzenie osadu, mniej lub bardziej wyraźnie ograniczona od dołu i od góry. Granice między warstwami mogą być ostre lub stopniowe (gradacyjne). Ich poziome rozmiary są wielokrotnie większe od ich miąższości.

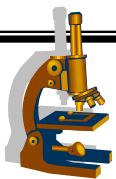
ŁAWICE – termin stosowany w stosunku do grubszych warstw, które w sposób szczególny indywidualizują się w profilach osadów i zaznaczają się jako główne jednostki warstwowania. Miąższość ławic jest rzędu decymetrów lub częściej metrów.

Podział struktur sedimentacyjnych

Ze względu na czas powstawania struktur sedimentacyjnych, możemy je podzielić na:
syndepozycyjne, powstałe równocześnie z osadem i
postdepozycyjne, powstałe po złożeniu osadu (np. różnego rodzaju zaburzenia osadu).

Ze względu na położenie struktur możemy je podzielić na
wewnątrzławicowe, obserwowane w przekroju poprzecznym warstwy oraz te, które obserwujemy na powierzchniach stropowych lub spągowych ławic i warstw:
ślady i hieroglify.

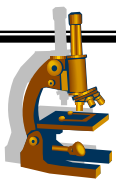

Laminy, warstwy i ławice mogą różnić się:
barwą, orientacją i upakowaniem składników, frakcją,
składem mineralnym i litologicznym,
rodzajem i ilością spoiwa, itp..

Podział struktur sedimentacyjnych

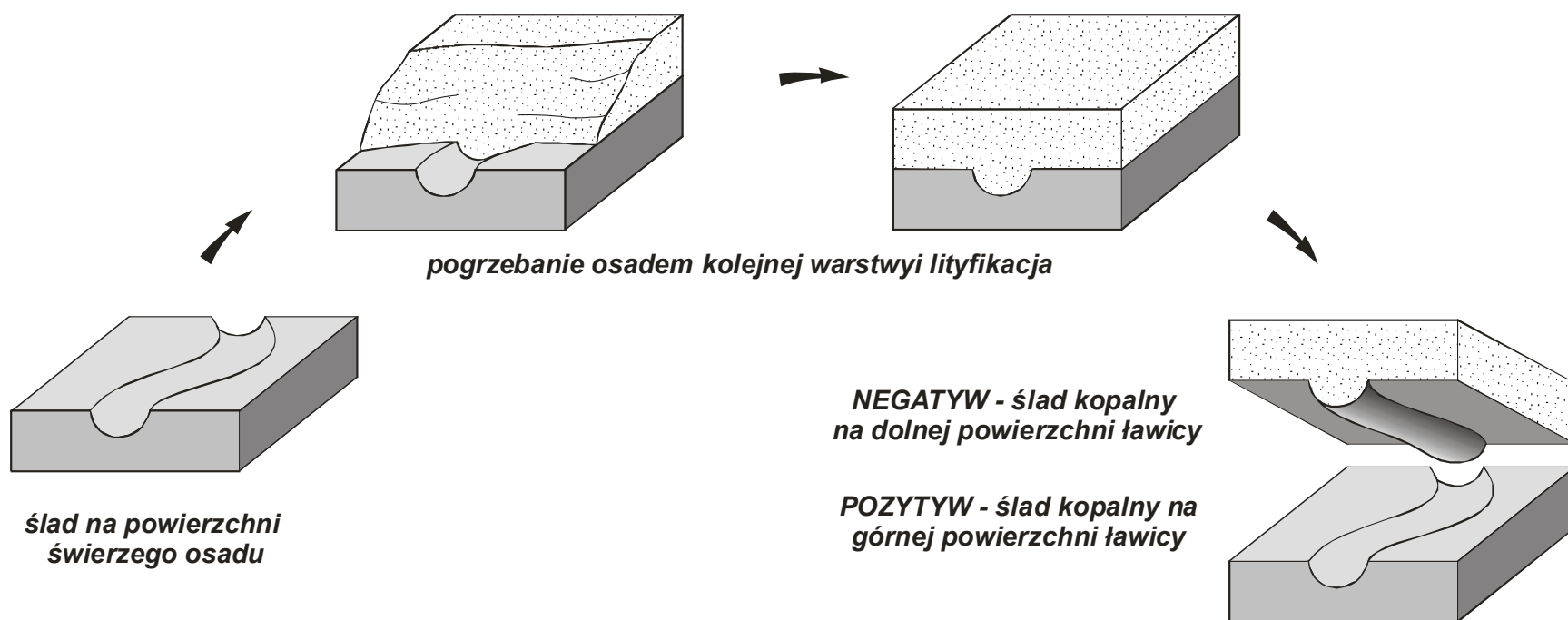
Ze względu na czas powstawania struktur sedimentacyjnych, możemy je podzielić na:
syndepozycyjne, powstałe równocześnie z osadem i
postdepozycyjne, powstałe po złożeniu osadu (np. różnego rodzaju zaburzenia osadu).

Ze względu na położenie struktur możemy je podzielić na
wewnątrzławicowe, obserwowane w przekroju poprzecznym warstwy oraz te, które obserwujemy na powierzchniach stropowych lub spągowych ławic i warstw:
ślady i hieroglify.

Skąły mogą być **uławicocne** lecz jednocześnie nie wykazywać **warstwowania** oraz odwrotnie przy widocznym **warstwowaniu**, **uławicenie** może nie być zaznaczone

Ślady, a hieroglify

Podział struktur sedimentacyjnych

Z genetycznego punktu widzenia struktury dzielimy na:

mechaniczne (mechanoglify), powstałe głównie przez prądy i niesione przez nie przedmioty oraz

organiczne (bioglify) zwane też **skamieniałościami śladowymi**, wywołane przez czynności życiowe organizmów żyjących na dnie zbiornika lub w osadzie.

AGH

Podział struktur sedymentacyjnych

DEPOZYCYJNE – powstają w trakcie gromadzenia się osadu na dnie basenu sedymentacyjnego. Są najłatwiejsze do obserwacji w przekrojach prostopadłych do uławicenia warstw.

EROZYJNE – powstają w skutek działalności prądów płynących ponad dnem basenu sedymentacyjnego zbudowanym ze skał luźnych (nieskonsolidowanych). Zachowują się najczęściej na dolnych (spągowych) powierzchniach warstw i ławic w postaci *hieroglifów* (tzn. odlewów rzadko zachowujących się śladów).

DEFORMACYJNE – są zaburzeniami kształtu, układu lub budowy wewnętrznej warstw. Powstały w osadzie na skutek procesów zachodzących w nim przed jego ostateczną lityfikacją.

BIOGENICZNE - (in. skamieniałości śladowe) są rezultatem działalności życiowej organizmów.

Struktury depozycyjne

rodzaje warstwowania (laminacji)

Warstwowanie (uławicenie) powstaje wskutek wyraźnych zmian w procesie akumulacji lub przerw w depozycji materiału okruchowego.

Laminacja równoległa (horyzontalna, pozioma), związana z okresowymi zmianami warunków sedymentacji. Polega na powstawaniu lamin układających się mniej więcej równolegle do siebie i do spągowej powierzchni ławicy. Może być **PŁASKIE** lub **FALISTE**. Jest charakterystyczne dla środowisk stagnujących (bezpłynnych).

płaska laminacja równoległa

laminacja falista

Struktury depozycyjne

rodzaje warstwowania (laminacji)

Warstwowanie przekątne (skośne) składa się z warstw sedymentacyjnie nachylonych w stosunku do pierwotnie poziomej powierzchni depozycyjnej. Warstwy przekątne najczęściej są laminami. Mówimy wtedy o **LAMINACJI PRZEKĄTNEJ**. Powstaje najczęściej dzięki sukcesywnemu przyrastaniu lamin na stokach zaprądowych riplemarek (lub form większych). Jest charakterystyczne dla środowisk związanych z przepływem.

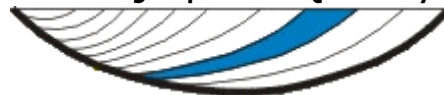
laminacja przekątna tabularna

laminacja przekątna klinowa

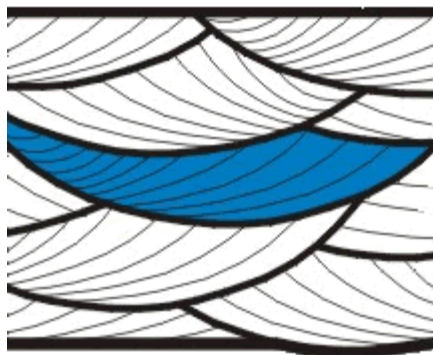
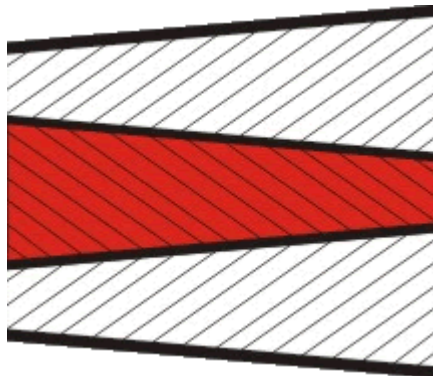

laminacja przekątna rynnowa

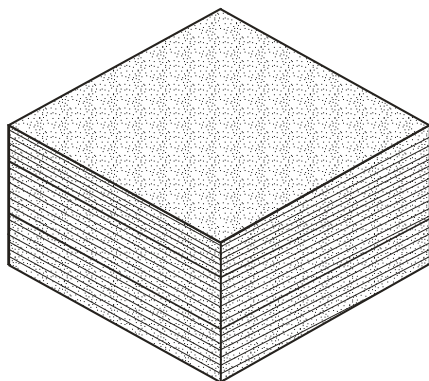
Struktury depozycyjne

zestawy laminacji przekątnej

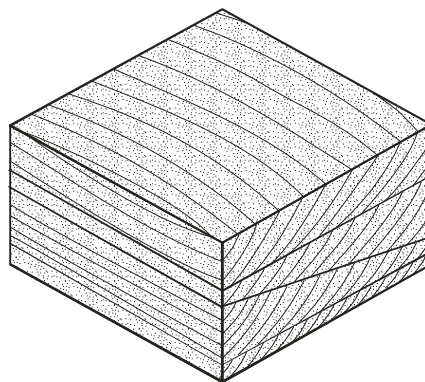

Struktury depozycyjne

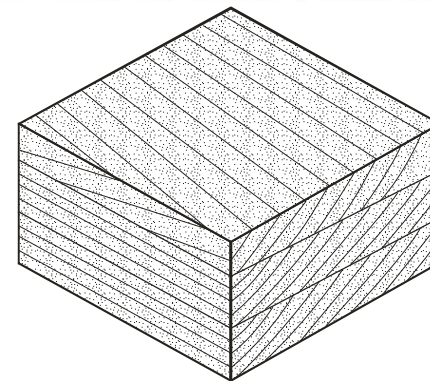
rodzaje warstwowania (laminacji)

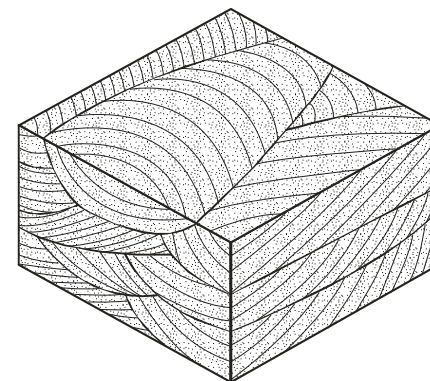
laminacja płaska-równoległa

warstwowanie klinowe

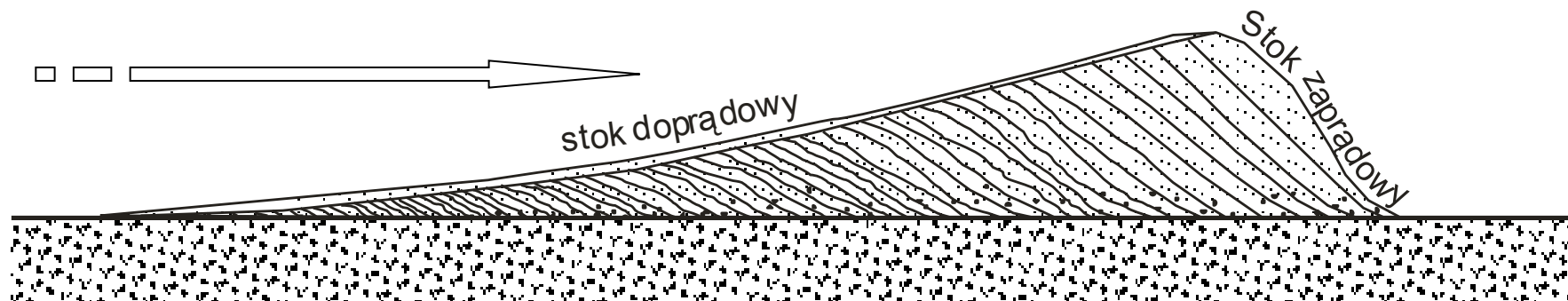
warstwowanie tabularne

warstwowanie rynnowe

Struktury depozycyjne

zmarszczki prądowe, powstawanie riplemarek, pręg, nasypów, wydmy

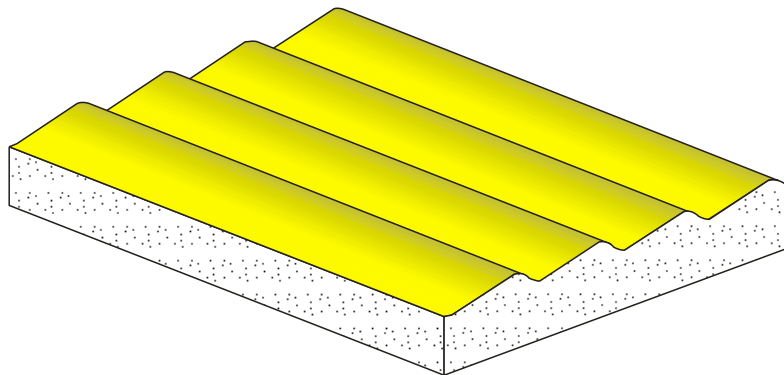
Przekrój poprzeczny przez zmarszczkę prądową

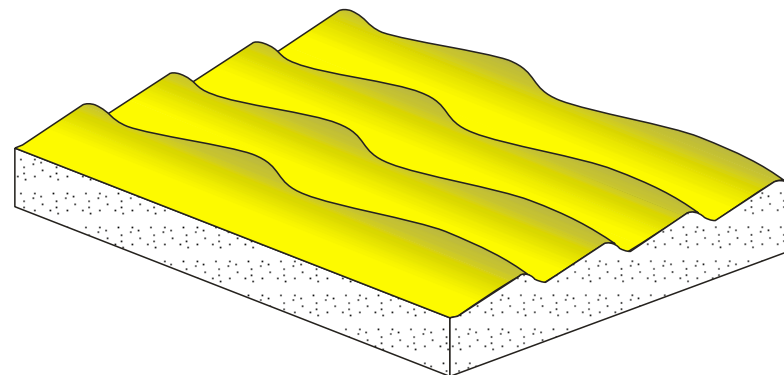

Struktury depozycyjne

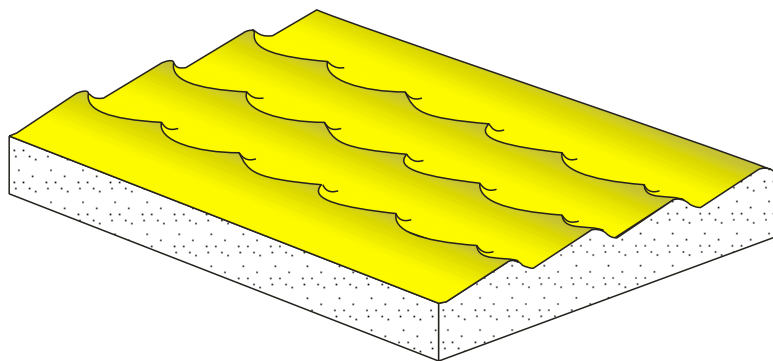
rodzaje zmarszczek prądowych

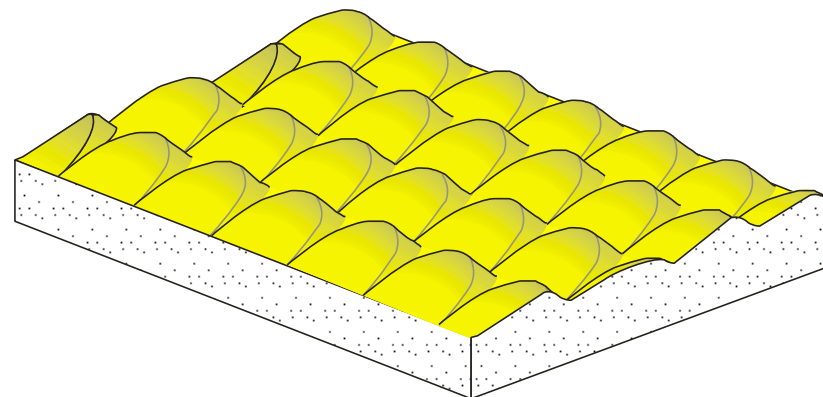
poprzeczne proste

poprzeczne kręte

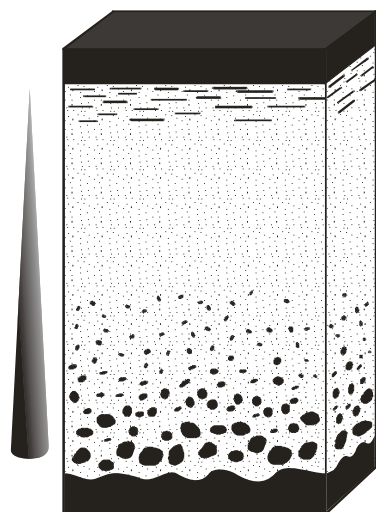
poprzeczne łańcuchowe

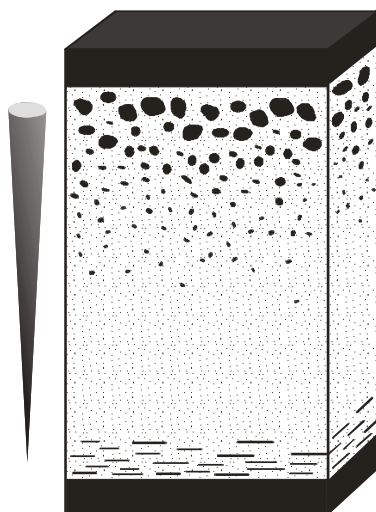
językowe

Struktury depozycyjne

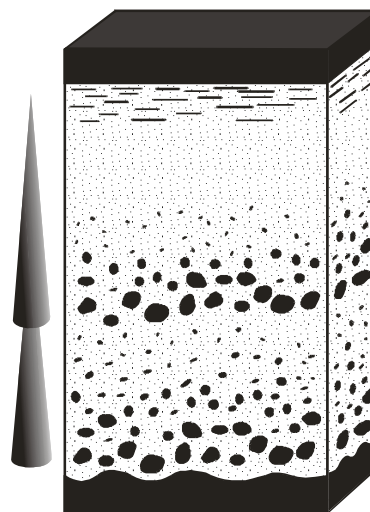
uziarnnienie frakcyjne

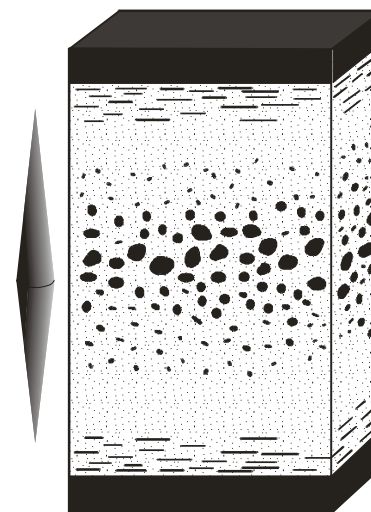
normalne

odwrócone

wielokrotne

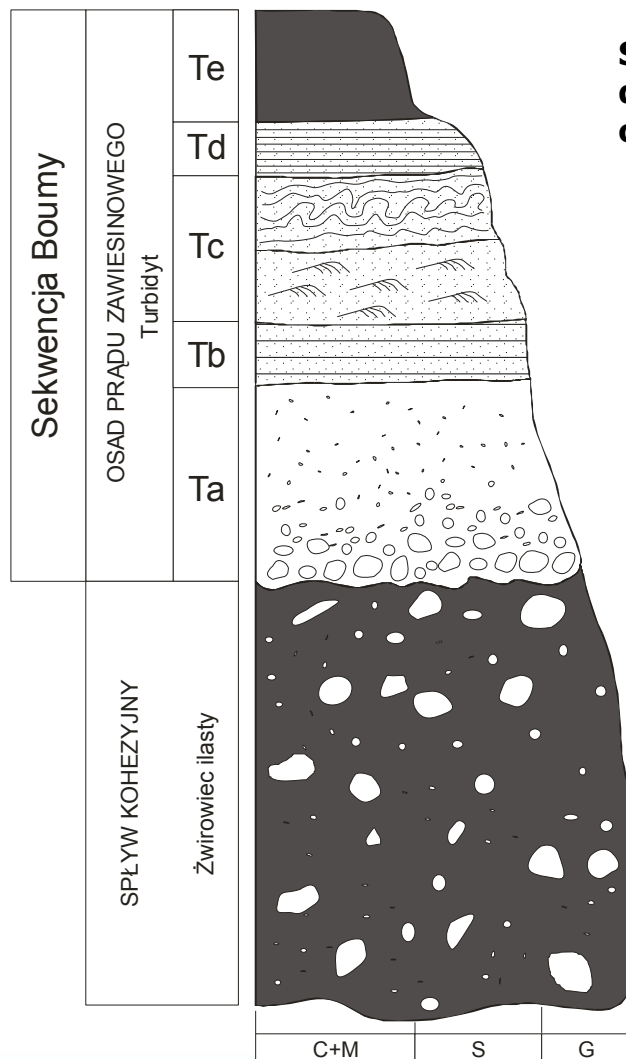

symetryczne

Sekwencja Boumy

jako typowy przykład struktur depozycyjnych

Sekuencję Boumy tworzy następstwo interwałów depozycyjnych powstałe w wyniku wypadania materiału okruchowego z prądu zawiesinowego.

- Te - struktura masywna
- Td - laminacja równoległa
- } - warstwowanie konwolutne
- } Tc - warstwowanie przekątne
- Tb - warstwowanie równoległe
- Ta - uziarnienie frakcyjne
- - struktura masywna

frakcja:

- C+M - mułowa i ilowa
- S - piaskowa
- G - żwirowa

Struktury depozycyjne

rodzaje podmorskich spływów grawitacyjnych

Skały okruchowe (typu fliszoidalnego) powstają w zbiornikach typu oceanicznego poprzez depozycję osadów **spływów grawitacyjnych (s.g.)** (*dwufazowy prąd gęstościowy złożony z zawiesiny najdrobniejszych, głównie ilastych cząstek, stanowiących fazę rozpraszającą i materiału gruboziarnistego stanowiącego fazę rozpraszaną. Ruch spływu odbywa się pod wpływem siły grawitacji*). Wśród s.g. wyróżnia się:

prądy zawiesinowe - s.g., który porusza się pod wpływem grawitacji i bezwładności zawiesiny o większej gęstości w porównaniu z jej bezpośrednim otoczeniem,

Struktury depozycyjne

rodzaje podmorskich spływów grawitacyjnych

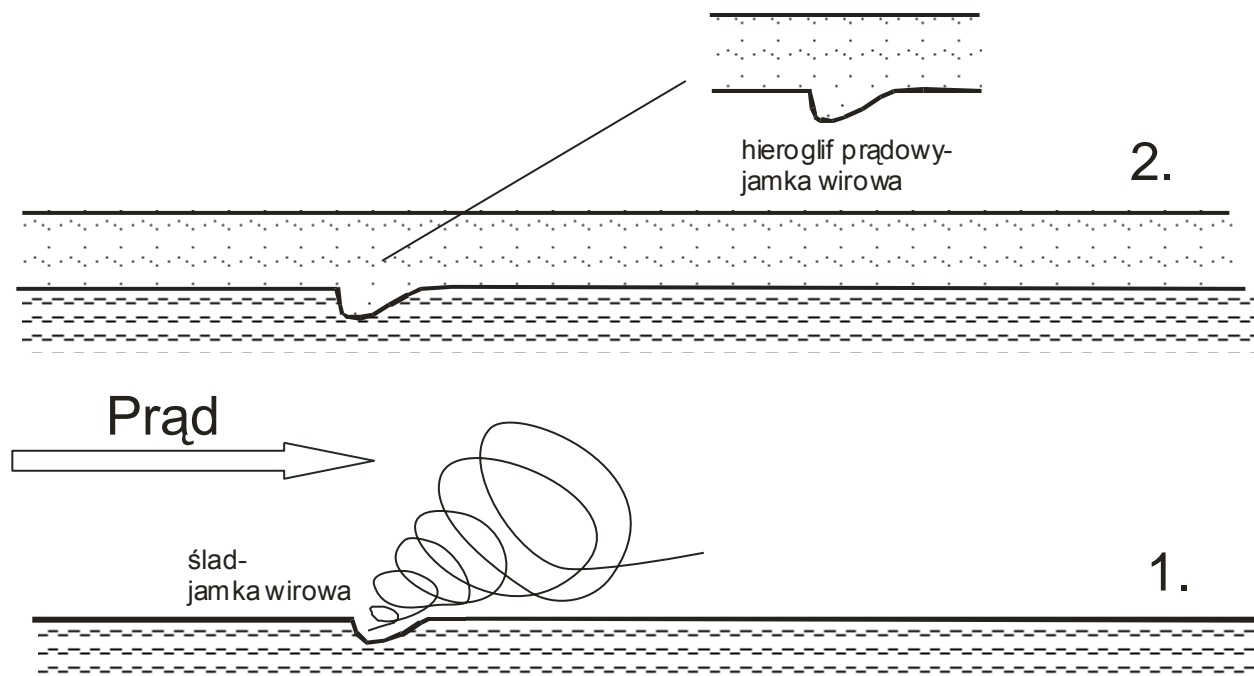
spływy kohezyjne - s.g., w którym ziarna fazy rozpraszanej utrzymywane są w zawieszeniu przez kohezję (*zdolność ciała (np. osadu) do przeciwstawiania się jego rozdzieleniu na części*),

spływ kolizyjny - s.g., w którym brak fazy rozpraszającej, w którym ziarna są utrzymywane w zawieszeniu dzięki ich kolejnym zderzeniom i ogólnej turbulencji zawiesiny,

spływ upłynnionego materiału - s.g. będący potokiem upłynnionego piasku lub mułu, powstający na zboczu pod wpływem siły ciężkości.

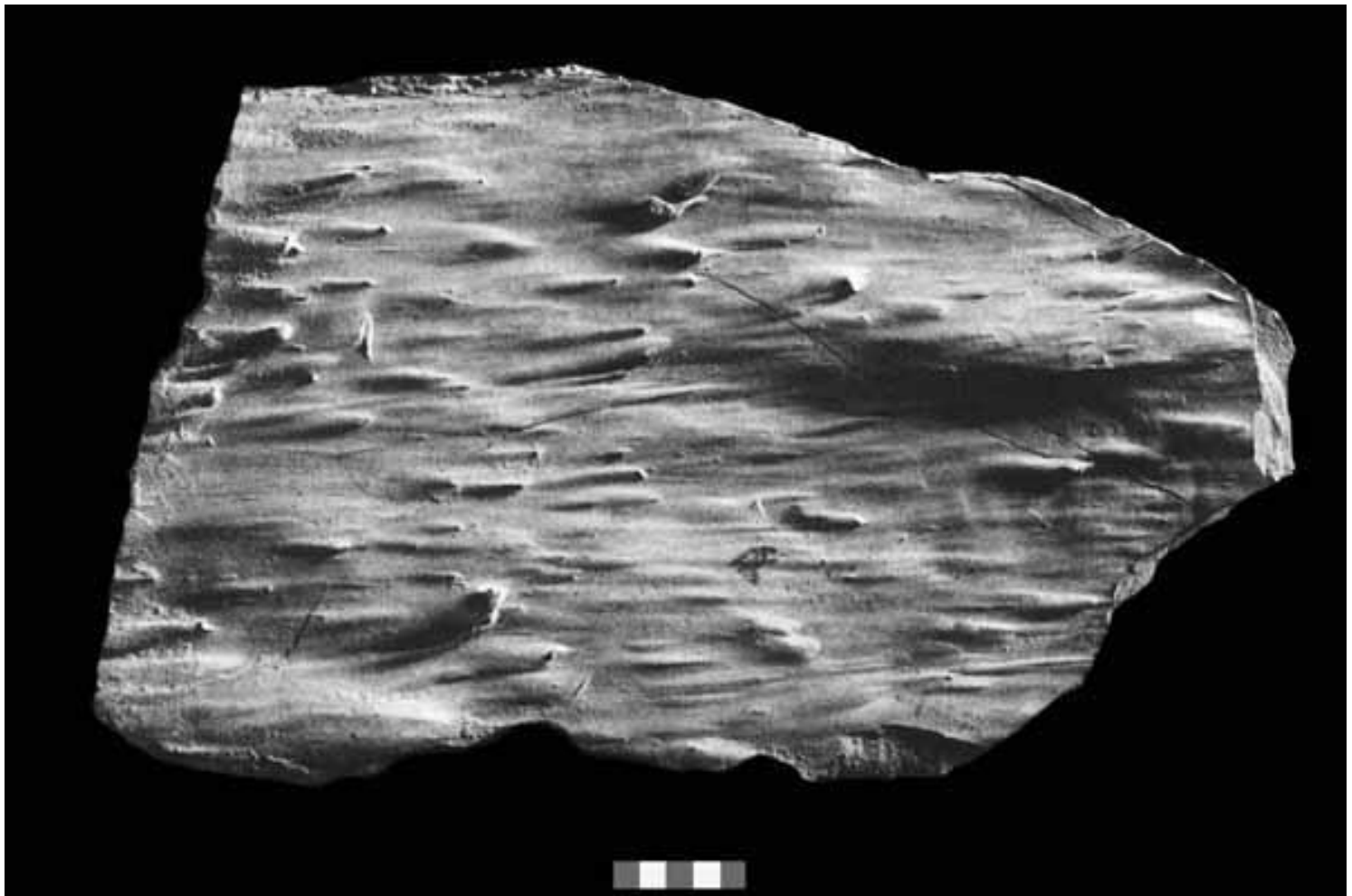
Struktury erozyjne

powstawanie jamek wirowych

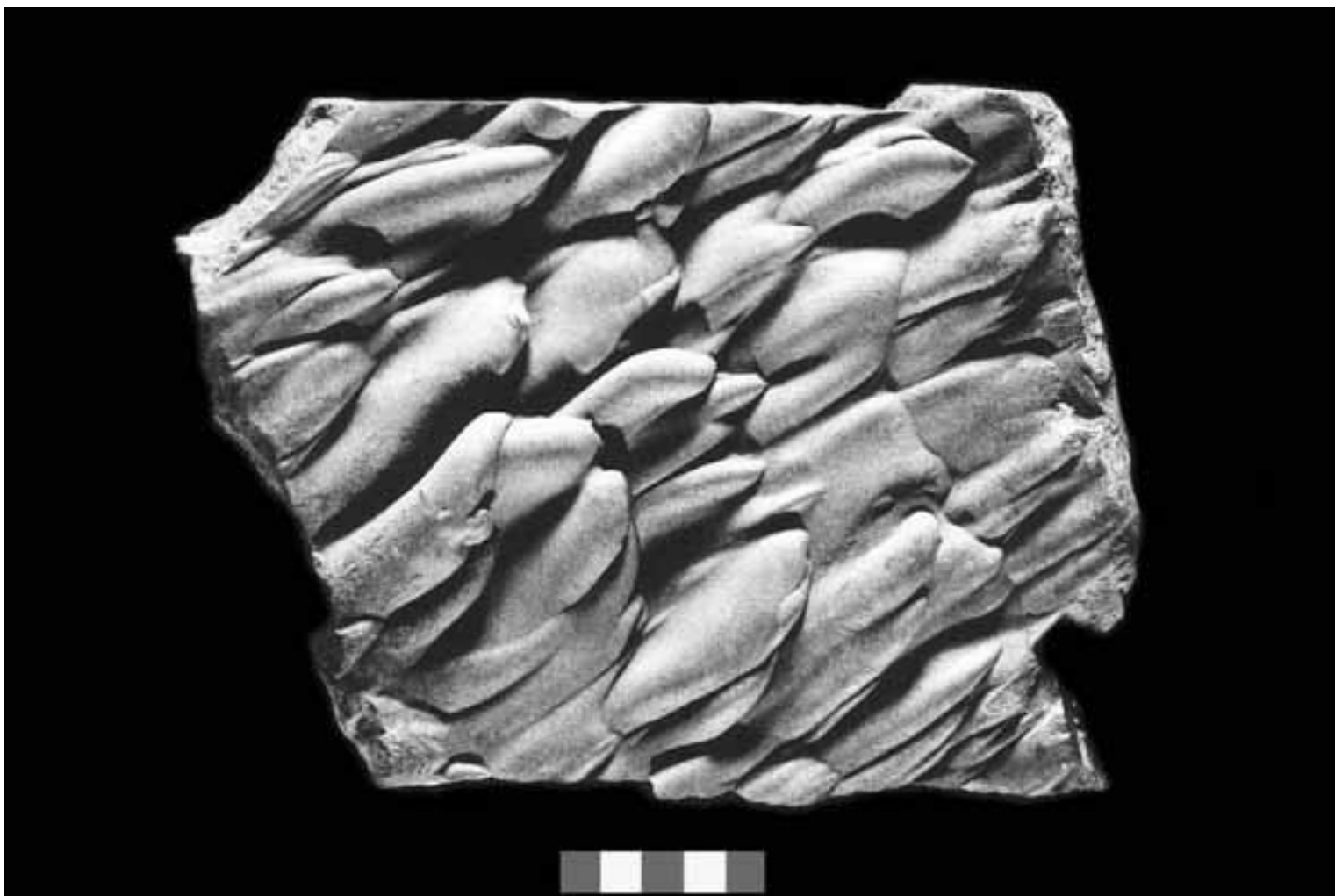
Struktury erozyjne

jamki wirowe jako przykład hieroglifów prądowych (mechanoglifów)

Struktury erozyjne

jamki wirowe jako przykład hieroglifów prądowych (mechanoglifów)

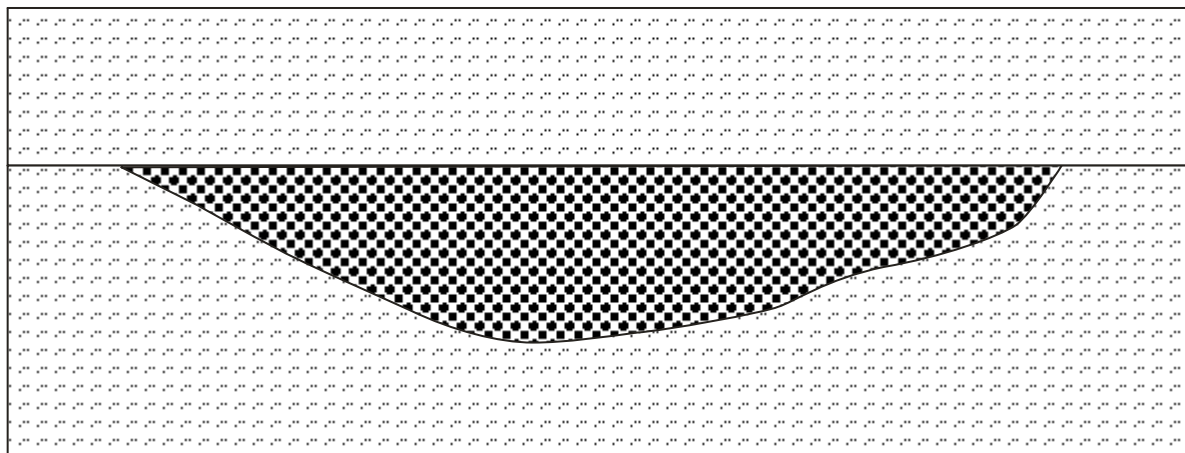
Struktury erozyjne

jamki wirowe przechodzące w podłużne grzbiety prądowe

Struktury erozyjne

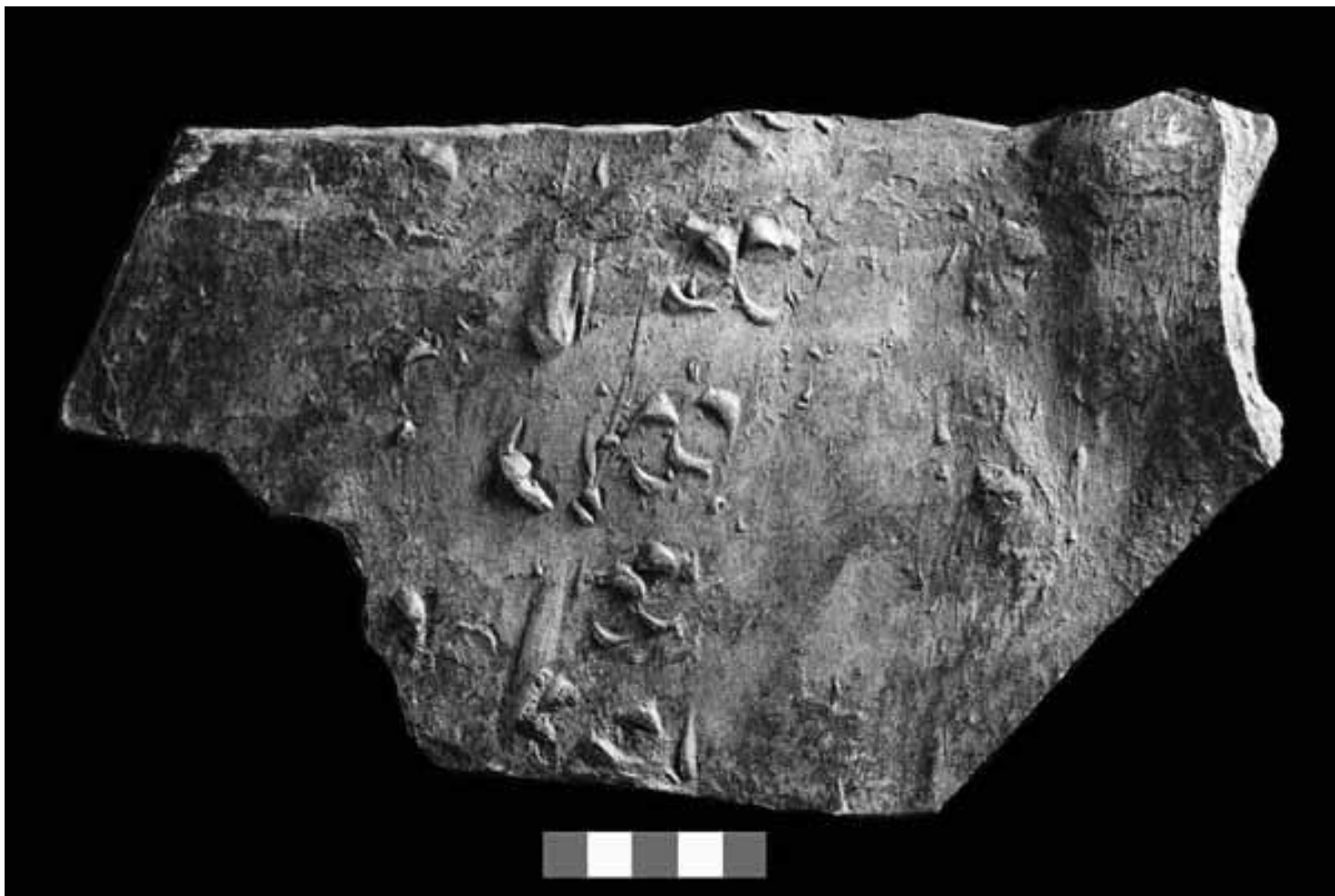
powstawanie kanałów i rozmyć erozyjnych

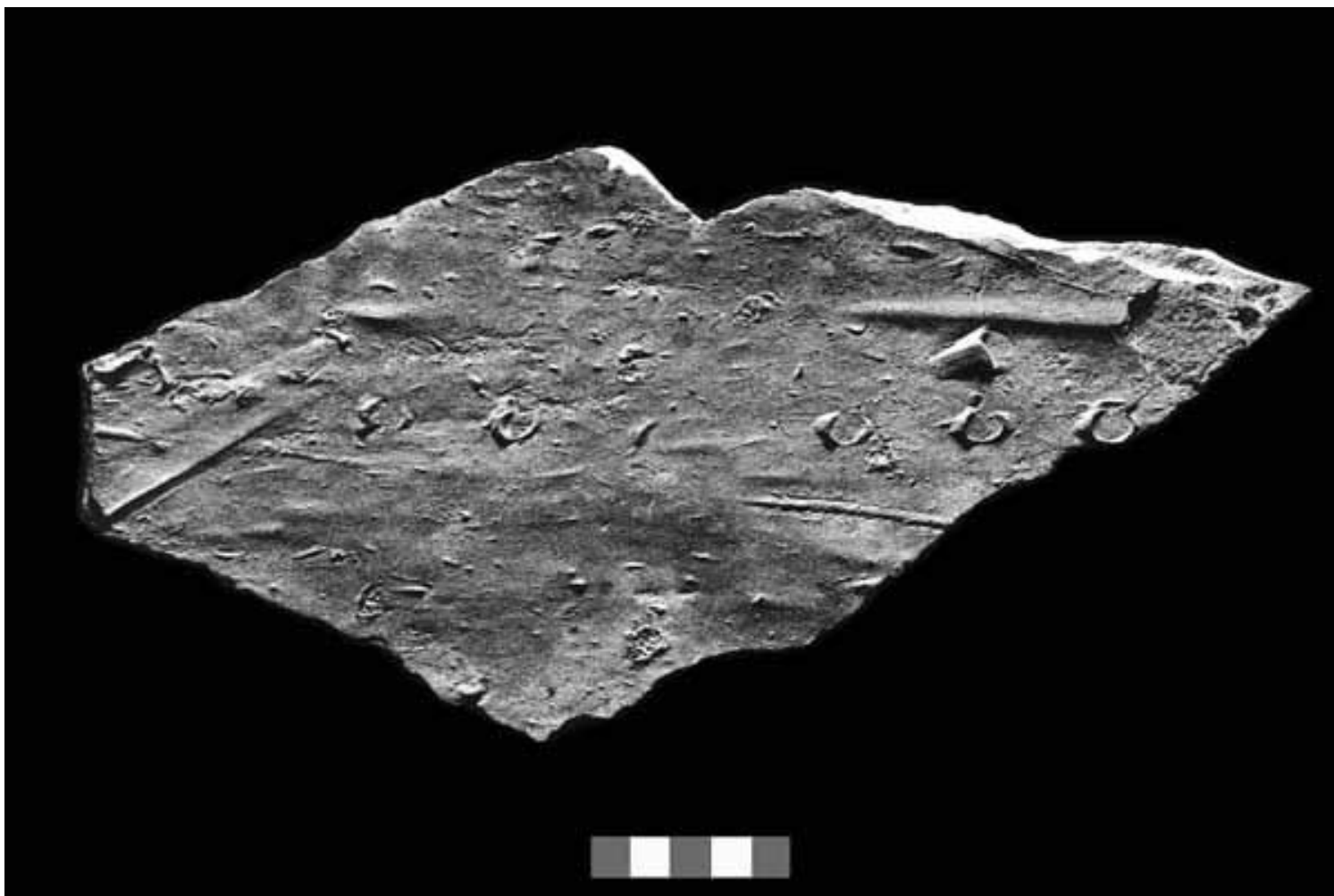
Struktury erozyjne

Ślady przedmiotów - podwójny ślad toczenia kręgów rybich

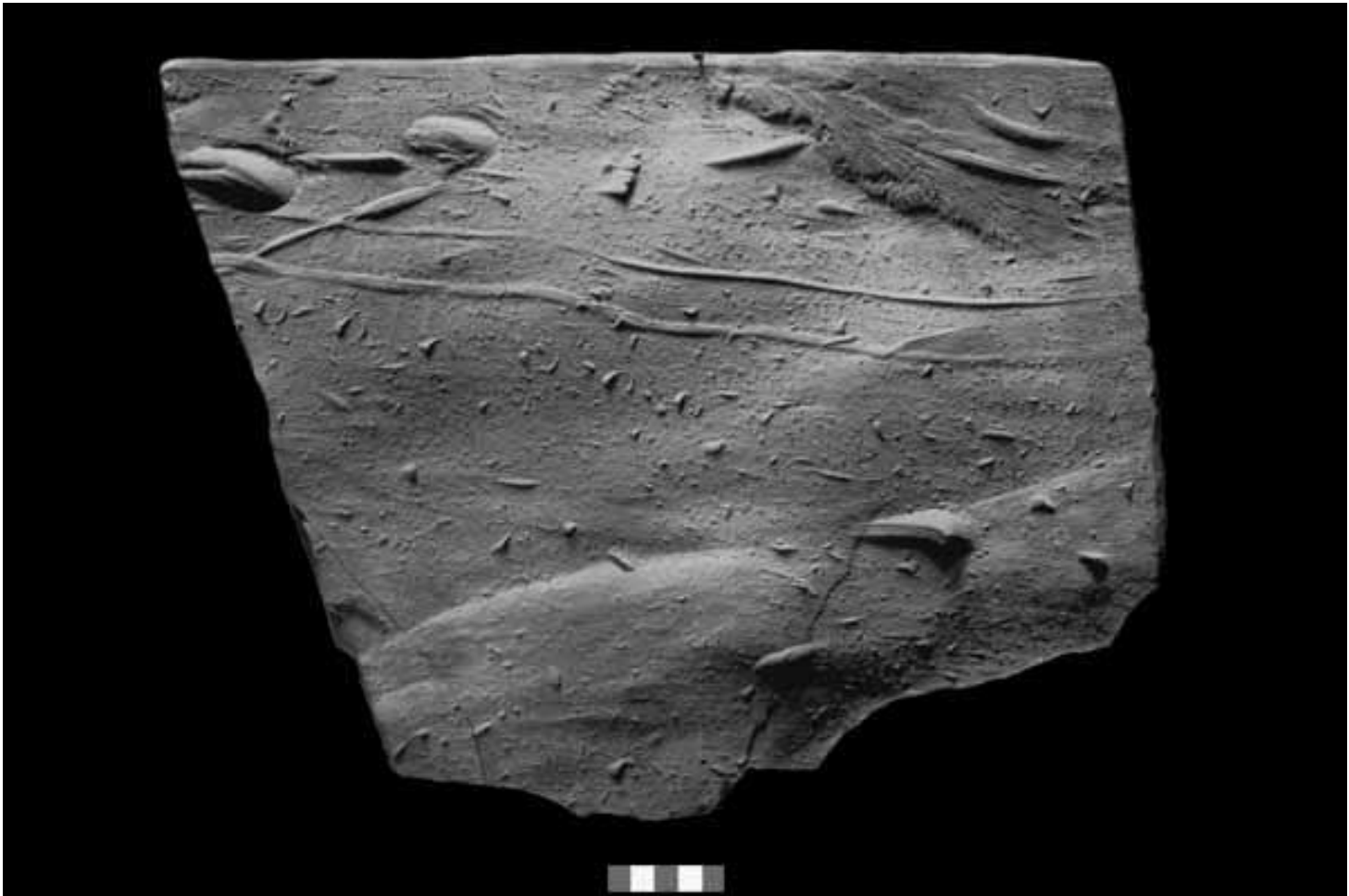
Struktury erozyjne

Ślady przedmiotów – zadziory uderzeniowe i ślady toczenia kręgów rybich

Struktury erozyjne

Ślady przedmiotów – odciski unoszonych prądem i uderzających o dno przedmiotów oraz ślady przedmiotów ciągniętych po dnie.

AGH

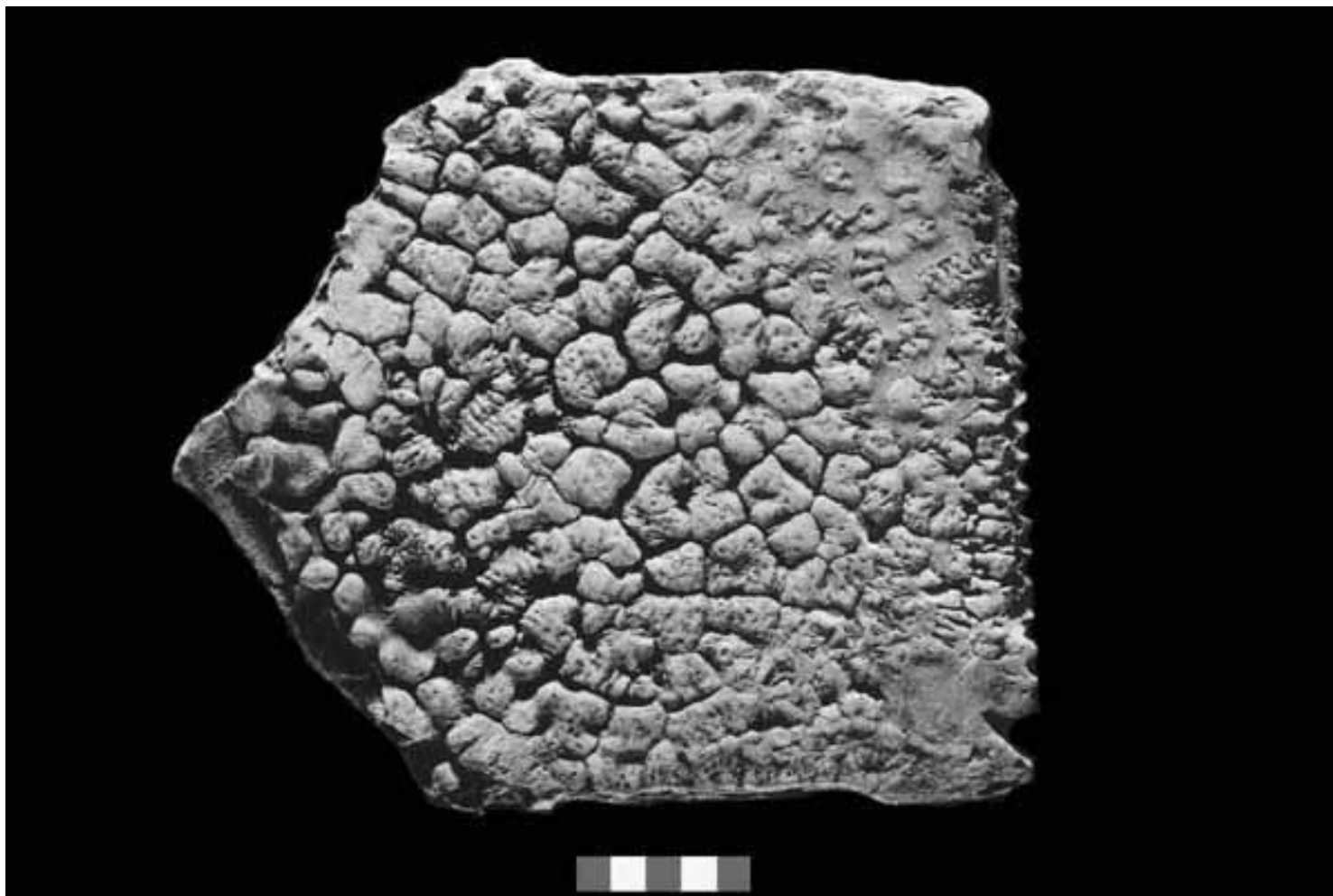
Struktury deformacyjne

rodzaje struktur deformacyjnych

- **Uławicenie zaburzone** – pofałdowanie, pomięcie lub porozrywanie ławic i warstw osadu w rezultacie podmorskich ruchów masowych,
- **Struktury pograżowe** – powstają w wyniku grzęźnięcia materiału o większym ciężarze objętościowym (zwykle piaszczystego) w podścielającym go materiale o ciężarze mniejszym (zwykle mułowcowo - ilastym),
- **Warstwowanie konwolutne** – wewnątrzławicowe zaburzenia lamin, tworzące mniej lub bardziej skomplikowane układy miniaturowych fałdów
- **Dajki klastyczne** – struktury zbudowane z materiału klastycznego, który swą formą i stosunkiem do skał otaczających przypominają niezgodne żyły intruzywne. Powstają przez wciskanie upłynnionego materiału (psamitowego lub psefitowego) w skały otaczające
- **Struktury uciezkowe** – rozmaite ślady ucieczki wody z osadu (np. truktury miseczkowe, kanały uciezkowe).

Struktury deformacyjne

Struktury pograżowe (ślady grzeźnięcia piasku w mule)

Struktury deformacyjne

Warstwowanie konwolutne

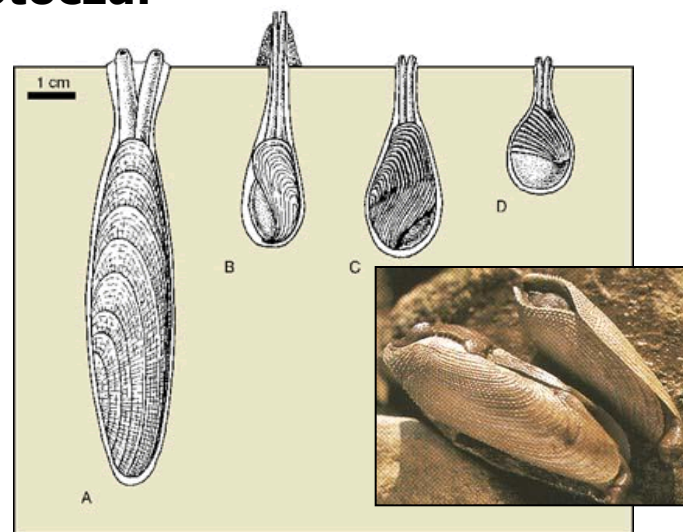

Struktury biogeniczne

inaczej skamieniałości śladowe

są rezultatem życiowej działalności organizmów. W związku z tym, że skały okruchowe powstają najczęściej w wyniku spływów grawitacyjnych, makroskamieniałości są niesłychanie rzadkie. S.b. mogą się zachowywać w postaci:

- hieroglifów organogenicznych (bioglifów), np. ślady pełzania, żerowania, wydalania, składania jaj itp.,
- wydrążeń pozostawione przez skałotocza.

Roniewicz P. (red.), 1999. *Przewodnik do ćwiczeń z geologii dynamicznej*. Wydawnictwa Polskiej Agencji Ekologicznej S.A. Warszawa, 292 s.

Gradziński, R., Kostecka, A., Radomski, A., Unrug, R., 1975. *Sedymentologia*. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa, 614 s.

Gradziński, R., Kostecka, A., Radomski, A., Unrug, R., 1986. *Zarys Sedymentologii*. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa, 628 s.

Jaroszewski W., Marks L., Radomski A., 1985. *Słownik geologii dynamicznej*. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa, 310 s.

wykorzystano:

[Internetowy atlas struktur sedymentacyjnych](#) (ING UJ)

[Erozja - Transport - Sedymentacja](#) – materiały dydaktyczne L. Kurowskiego (ING UW r)

Materiały dydaktyczne ZGOiM autorstwa A. Krawczyka (KGPOS AGH) i M. Borowca